

EMIL M.
CARLSEN

Tegning:
FREDRIK JACOBSEN

No skoill fjella vore foill tå pjønn

Finn-Jonas — samen fra Grytdalslia

En del av den store Grytdalslia, som strekker seg fra Stokke-seter og nedover til Aa-seter, kalles Finnbu-enget, og må sies å være et av de mest interessante stedene i Grytdalen. Finnbu-enget eller Finnbu-lia som enkelte kaller stedet, ligger opp for Grytdalsøyen og kjennemerket helst ved sine urskogsfornevelser og lange slakkelier med myrer og bekker. Urskoglia het det kanskje her en gang, men stedet har vel fått navn etter storjegeren og «rekarfanten» Finn-Jonas som slo seg ned i ei bu her sammen med kona si, hu Finn-Sofia.

Finn-Jonas og Sofia lå jo støtt på jakt i Grytdalstraktene, og der i Finnbu-enget var det en høvelig plass å slå seg ned. Her var det «overgang» til Snildalen, — herfra var det lett å gå over til Grytdalshallet og andre plasser hvor bamsen holdt til på denne tida. Men det var helst sommer- og høst-tider de bodde her, for når kaldværet og snøføyka kom, dro de til dals. Losji skiftet de ofte, og gjennom sin tid bodde de bl. a. på Songlia, — ute i Dorodalen, likeså på Berg i Snilfjord, — på Landrø i Lensvika. Men i lengere tid bodde de også på Aasen gård i Geitastrand, likeså på Bakken og i Ola-stua i Husdalen som nå forlengst er revet.

I Finnbu-dalen finner du gammel skog. Kanskje så flere av de gamle trær dagens lys for tusen år siden, og ennå vil de stå i mange hundre. For her i Finnbu-enget har tida stått stille. Kvite og avbarkede har de gamle trær trosset vær og vind, sterke som fjell, tvinnnet rundt og rundt, — stadig rundt og rundt i den evige

Fra Grytdalsskogene.

Foto: Forfatteren

livsdansen som årstidene er for skogen. Ja — der suser villmarka, og til stedet der fant Finn-Jonas fram, langt opp i sin alderdoms høge år.

På slutten av sine jegerdager var han hver sommer og høst en sikker gjest på Aune-seter som tilhørte Ola Aa fra Snildalen, og da hadde han hele familien med. Bjørnejaktens dager var forlengst forbi, men da bamsen var utryddet hadde en ny dyreart invadert Grytdalen. Det var hjorten. Og Finn-Jonas lærte tidlig å finne plassene hvor hjorten holdt til, og når han så var en mester til å skyte, var han en av de få som skjøt hjort i Grytdalen på denne tida. Likedan var det da hjorten tok til å syne seg i Skottliene og ute i Våvasslia, — der var også Finn-Jonas frampå, for han var den første som fant hjorten og felte den. Han hadde ikke noen særlig stor respekt for fredningsbestemmelsene, om det var jakttid eller ikke spilte ingen eller liten rolle for ham. Den første hjorten han felte i Våvasslia, eller rettere sagt ytterst i Setergardsbukta, skjøt han også på «ei otid», — for å bruke hans eget uttrykk.

Høsten 1895 var Finn-Jonas med hele familien sin på Auneseter. Men i Grytdalsøyen, på andre sida av elva, holdt en annen jeger til. Det var konsul Thams, som allerede på denne tida hadde begynt å fatte interesse for disse trakteene som han senere kjøpte, og som ble til Sognli Jaktklub.

En dag kom Thams over til Auneseter for «å hilse på naboen», som han sa da han gikk over dørstokken. Thams ble en del forskrekket over stellet og alt rotet etter finnfolket, og han sendte derfor omgående bud ned til Aa-seter, at noen der måtte komme oppover for å vaske og fli opp, så det kunne bli mere orden i sakene. Jonas likte ikke dette mer enn passelig, og det ga han uttrykk for også overfor Thams, men de ble da ikke mere uvenner enn at de besluttet å gå på jakt sammen dagen etter. Så ble gjort — de skulle ha hver sin side av elva, og da de utpå dagen møttes oppe ved Svarttjønndalsbekken, ropte Finn-Jonas over: «Såk du nokken hjort, Thams?» «Nei», svarte Thams, — «men nå tror jeg, jeg vil begynne å skyte finnkall!» «Ta trurr æ tu fårr et makert slakt, Thams», svarte Finn-Jonas omgående. Så det manglet såvisst ikke på humøret fra noen av partene.

De som kjente Finn-Jonas og har fortalt om ham, sier han hadde et ualminnelig godt humør, og slik også med Finn-Sofia. Når noen så inn til dem ble det som oftest liv og røre i det lille «kammerset» som var hele leiligheten. Når de to satte igang praten, kunne det være vanskelig for dem som ikke kjente dem riktig godt å følge med i det som ble sagt, for latteren og «hoikinga» ville ingen ende ta, «hoi-hoi gut», — det ble som hele rommet ble snudd opp-ned! Men nevnte en bjørnen for Jonas, tok han straks etter pipa og kunne da sette seg til å dampe på den i dype funderinger og nesten drømme seg bort, — *han* hadde nok hatt opplevelser! Etter han skjøt «Grytdalsbjørnene», — den jakta foregikk ute mot Austvasslifjellet i 1879, og det ble gjort stor stas på ham både i avisene og ellers, kunne han selv i all fattigdommen og elendigheten føle seg som prinsen i eventyret. En liten gutt som så inno i den vesle heimen hans, kunne bli møtt med ord som: «Sætt tæ, gut, så ska æ fortæl tæ om pjøinnan mine!»

Denne jakta på storbjørnen i Grytdalen var meget dramatisk,

Jonas og Sofia lå støtt på jakt i Grytdalstraktene

og kjent av de aller fleste. Men det var nå Finn-Sofias nærvær og «Stallo», hunden hans, som reddet situasjonen for ham. Men beretningen om denne navngjetne jakta har også en variant. Jonas skal selv ha fortalt at det var tre bjørner, og han kalte dem vettlen, bingsa og farren. Da Finn-Jonas skjøt vettlen, gikk bingsa til angrep på Finn-Sofia, men hun var ikke kleinere enn at hun tok «haggel-skvetta» hans Jonas som hun bar på, og slengte ladningen i synet på bjørnen, — slik at da Jonas kom til, ble den et lett bytte for ham. Da var det storbjørnen, «farren», kom til og kampen begynte. Finn-Jonas ble en del medtatt etter denne jakta, så da han kom heim til Aasen, hvor han bodde den gang, lå han til sengs en tid.

Da han flytta fra Aasen, tok han opphold på Landrø i Lensvika. Der var det han fikk overlevert en flunkende ny Remington som gave fra folket i bygdene fordi han felte bjørnene i Grytdalen. Nå var det slutt med gammelbørser og ladeteinen, men — *det* var det nærmest med bjørnen også. Men i 1884 skjøt han sin siste bjørn. Denne skjøt han mellom Gorrjtjøna og Husdalsvatnet, og det var en streifer som først var iaktatt ute ved Melåsen ved

Gangåsvatnet året forut, hvor den hadde tatt en geit, men siden opptrådte den ved Rokollsetra, og på Aasen slo den en natt hull i sommerfjøset og tok et par sauer som den fortærte straks ovenom husa. Bestefar til Arnt Aasen, han var født så tidlig som i 1825 og levde til 1910, lå da flere netter inne i sommerfjøset for å passe på dyra, men bjørnen kom ikke tilbake. Jon Husdal, som døde på Viggen for et par-tre år siden 86 år gammel, husket godt denne jakta. Finn-Jonas bodde akkurat da i Ola-stua i Husdalen, og på veggen der slo han opp bjørneskinnet. Etter denne jakta var det Finn-Jonas traff noen ingdalinger ute i Håvardsdalen, hvor Jonas opptrådte temmelig overmodig. Nå var det ingen vanskelighet mere, nå kunne han lade geværet på en skikkelig måte, og i sitt overmot og beruselse over den siste heldige jakta, fekta han med nybørsa og hoika og dansa og ropte ut. «at no skoill fjella vorre foill tå pjøinn, — så skoill tøm fått!»

Finn-Jonas var et ekte naturens barn, og hans liv hørte villmarka til. Johan Andøl, — gammelmannen på Andøl, som opprinnelig het Johan Landrø og var fra Lensvika, husker ham godt fra sine unge dager. Ofte når Jonas kom fra fjellet og skogen vinters tid, hadde han tiur hengende over bryst og rygg og midje. Den tida Jonas bodde i Lensvik, fikk Sofia et barn, og da husker Andøl at Sofia «gjekk i kjerk» som det het den gang. Dette var en skikk som forlengst er avlagt, men «å gå i kjerk» foregikk på den måten at straks før dåpshandlingen tok til, måtte hun som bar barnet og barnets mor gå rundt alteret. Finn-Sofia var kuftekledd og oppstaset og riktig fin å se til, men så var det også eneste gangen hun «gjekk i kjerk».

Finn-Jonas hadde mange opplevelser i sitt lange jegerliv. En høst før bjørnen gikk i hi, kom det stort snøfall. Da bodde han på Berg, og turen oppover til Grytdalen tok ikke lang tid. Han lot aldri en sjangse gå fra seg, rekingsføret måtte utnyttes. Denne gangen fikk han en forskrekkelse i livet, for under «rekinga» traff han på et digert bjørnefar mellom Grytdalshalsen og Kattugdalen. Det var det største bjørnefare han noensinne hadde sett, og han la seg i sporet, men da han var kommet innpå en myrkjøl fikk han høre slik underlig en låt. Han sprang da bort til en haug for å se

bedre, og da fikk han se 6 store bjørner komme gående imot seg, — og da i samme sporet. Da forstod han sammenhengen med det store bjørnefare, og han våget heller ikke til å skyte med forladden sin, så tok han flukten, og ingen bjørn ble det den gang.

Finn-Jonas var ikke bare bjørnejeger, slik jeg nå har fortalt. Han var også en dyktig fuglejeger. På denne tida var det en stor viltmengde (rype) i Jamtfjellet, Dørdalsfjellet og inne på Langlidalskjølen. Om våren når rypa var i spill, brukte han ligge innpå fjella, fant seg da en snøfonna, og derfra lokka han på rypa. Han var en mester til dette, og når rypa kom flygende etter de falske lokketoner, skjøt han den. Når han gikk lens for skudd, slo han snarer rundt fonna, og la seg selv midt innpå. Når han så tok til å lokke, gikk fuglen i snaren.

Den første tid Finn-Jonas holdt til her i dalen, bodde han på Dørdal nordigard. Der hadde han et kammers for seg og sine. En del rein hadde han også gående på beite i Dørdalsfjellet. Denne reinen var en stadig kilde til strid, for om våren når beitet i fjellet var dårlig, kom dyra ned til jordene i Dorodalen hvor de sparket opp jorda og ellers ødela jordveien, noe Finn-Jonas mente ikke var tilfelle, for som Finn-Jonas sa: «De va hitj aint hen måssæng i Toro-tala!», og da hadde jorda godt av den behandlingen.

Finn-Jonas kom muligens fra Rørostraktene. Jeg husker ham ikke, mens jeg derimot erindrer Finn-Sofia. Det er blitt fortalt de gikk omkring «å ba for seg», — det er nok ikke tilfelle så lenge som Jonas levde. Han fikk sukkersyke og døde en tid før Sofia. Men så lenge han var på beina, lå han til stadighet på fjellet eller i skogen og skjøt eller fanget ikke så svært lite. Skjøt han en hjort og fikk den velberget heim, holdt de seg rolig heime til alt var oppspist. Ellers laget Jonas limer og visper og drev og handlet en del. Men etter at Jonas døde, hendte det nok at Sofia for omkring, lett på foten som hun var, men bare til slike hun kjente fra før. «Gudag-gudag, — å gudag-gudag», kunne hun hilse når hun kom inn, «tu har itj ein fleskbit te finnkjerringa?» Som oftest fikk hun kaffe der hun kom, og den måtte være sterk som krutt, og da hun så gikk sin vei, kunne hun bukke dypt ned til gulvet med ordene: «Takk og takk, — å dusen takk!»

Men Finn-Morten, eller Morten Jonasen som hans riktige navn var, husker nok de fleste her i dalen. Som ungdom var han en ualminnelig flink arbeidskar. Lars Gangås fortalte meg at han engang skulle ha en slåttekar til ljaslåtten ute på Songmoen. Så fikk han tak i Finn-Morten. Han var liten av vekst og veik å se til, så Gangås tenkte han var uheldig som fikk noe så elendig i arbeide. Men der tok han skammelig feil, for mere drivendes og gjessvint kar enn Finn-Morten var, så han hverken før eller sia. Han hadde nok arvet det som særpreget faren mest, seighet og utholdenhet, men tuberkulosen herjet i ham. De siste åra han levde var han hjelpeskar og altmuligmann på Sykehjemmet som Orkdal Sjukehus dengang het, og der døde han også.

WILHELM SWENSEN

Tegninger:
FORFATTEREN

Steinvikholm – slottet ved fjorden

Det gamle slottet ute på holmen i Åsenfjorden har ikke så meget å fortelle i dag. Det blir bare en vemodig visestubb om motgang og ydmykende fornedrelse som vinden hvisker over de lave murrestene og i det tørre sivet, kanskje med en dyp undertone fra de halvt glemte, hvelvete kjellerne — et sukk fra fangerommet hvor ennå ingen lysstråle kan trenge ned.

Hva er det for en vise som de gamle grå og lave murene synger? Hva er det som ennå minnes etter fire hundre års taushet?

Det runde tårnet «Bonden» med sine veldige murer ser med urokkelig tross inn i fremtiden, «ser med usovendes øye» som Petter Dass sier om Torghatten.

Kan vår tid forstå den visen som hviskes over de brudte slottsmurene, kan vi løse gåtene som gjemmes her?

*

Norsk middelalder har sitt utspring på Stiklestad. Med Hellig Olavs fall skaptet skillet mellom hedenskap og kristendom. Fra Stiklestad vokste det frem en ny tid. Kirker reistes over Trøndelag. Klostrene på Tautra, på Munkholmen og på Rein i Rissa er merkepunkter i norsk kulturhistorie, og i Trondheim slo den skjønneste rose ut sine blomster i Nidaroskatedralen. Til den toget skaren av pilegrimmer fra nær og fjern, fra den strømmet lindring og trøst ut over det hele land.

Men bak kirken reiste det seg et mektig steinhus, strengt og